

Španjolski građanski rat

Anarhizam u akciji

Eddie Conlon

Sadržaj

Uvod	3
Kratice i opis organizacija	3
Kronologija događaja	4
Pobuna i otpor	5
Anarhizam u akciji	8

Uvod

Povodom sedamdesete godišnjice ustanka i revolucije pokrenute u Španjolskoj nakon vojnog puča 1936. godine, objavljujemo ovaj pregled događaja o građanskom ratu, ali i revoluciji koja ga je pratila. Tekst opisuje osnovne težnje i pokušaje ostvarenja društvenih promjena koje su poticale anarhističke organizacije u Španjolskoj, ali i sukobe do kojih je došlo i koji su na kraju rezultirali slomom revolucije i otpora.

Anarhisti i anarhistkinje su tijekom građanskog rata u Španjolskoj odigrali ključnu ulogu u obrani zemlje, te pokrenuli najopsežniju anarhističku revoluciju u povijesti, koja je na kraju slomljena. Nevjerojatno iskustvo masovne kolektivizacije, promjene ekonomije, oslobođanja društva na različitim razinama, stvaranje jednog novog svijeta i entuzijazam koji je pratio te promjene predstavljaju jedan od najsajnijih trenutaka u anarhističkoj povijesti. Samim tim je slom revolucije predstavljao i najveće razočaranje.

Sedamdeset godina nakon tih događaja borba za društvene promjene nije prestala ili nestala, već se nastavila na različite načine, a iskustva iz Španjolske nam i danas mogu pokazati gdje leže opasnosti koje takve promjene prate. Sasvim je sigurno da će se još dugo raspravljati o tim problemima i potezima koji su poduzimani tijekom te tri godine, no unatoč svim špekulacijama i predviđanjima na način „što-bi-bilo-da-su...”, činjenica je da mnoga iskustva i danas predstavljaju dobar primjer kako provesti nužne promjene. Tu prvenstveno treba izdvojiti proces kolektivizacije koji je doveo do snažnog ekonomskog razvoja pa je time podignuta i razina kvalitete života, no ne treba zanemariti ni društvene promjene koje su bile sastavni dio revolucije.

Kratice i opis organizacija

CNT (Confederacion Nacional de Trabajo) — Nacionalna konfederacija radnika, anarhosindikalistička radnička organizacija, osnovana 1911. godine. Najborbeniji i najrevolucionarniji sindikat. Bio je zasnovan na idejama anarhizma i revolucionarnog sindikalizma.

FAI (Federacion Anarquista Iberica) — Anarhistička federacija Iberije sastavljena od grupa iz Španjolske i Portugala, osnovana 1927. godine. Svrha joj je bila borba da reformističke tendencije unutar CNT-a zadrže svoj anarhistički oblik. Također je djelovala i kao naoružano krilo CNT-a u vrijeme kada su poslodavci unajmljivali pistoleroše, koji su ubijali vodeće članove CNT-a. FAI je zastupao teoriju uloge revolucionarnog organiziranja, što je uključivalo uvjerenje da manjina putem pobune može biti iskra koja će zapaliti mase i izazvati revoluciju. Organizirala je ustanke u siječnju 1932., siječnju 1933. i prosincu 1933. godine, koji su bili neuspješni.

FIJL (Federacion Iberica de Juventudes Libertarias) — Iberijska federacija slobodarske (anarhističke) omladine.

Durrutijevi prijatelji (Los Amigos de Durruti) — Opozicijska grupa unutar CNT-a, FAI-a i FIJL-a, osnovana početkom 1937. godine. Protivili su se ulasku CNT-a u vladu i zagovarali su kompletnu socijalnu revoluciju kao jedini način da se pobjedi Franco. Ime su dobili po poznatom vođi anarhističke milicije ubijenom u studenom 1936. godine.

Slobodne žene (Mujeres Libres) — Ženska anarhistička organizacija.

PCE (Partido Comunista de Espana) — Proruska Komunistička partija Španjolske, osnovana 1921. godine.

POUM (Partido Obrero de Unificación Marxista) – Marksistička partija osnovana 1935. godine ujedinjenjem grupe trockista i disidenata iz PCE. U njoj je bilo mnogo revolucionara, ali je u osnovi bila partija koja se kolebala između reformizma i revolucije. Književnik George Orwell se borio u njihovoj miliciji.

PSOE (Partido Socialista Obrero Español) – Poznatija kao Socijalistička partija. Socijal-demokratska partija osnovana 1879. godine.

PSUC (Partido Socialista Unificado de Catalunya) – Ujedinjena socijalistička partija Katalonije osnovana 1936. godine integracijom socijalističkih i komunističkih grupa. Bila je uključena u Kominternu i PCE u Kataloniji.

Republikanska partija – Partija radikalne srednje klase osnovana 1934. godine.

Republikanska unija – Nastala je od dijelova vladajuće partije koja je bila na vlasti od 1933. do 1935. godine.

UGT (Union General de Trabajadores) – Generalni radnički sindikat, povezan sa PSOE.

Kronologija događaja

1931.

travanj – Proglašena Republika. Alfonso XIII odlazi u izgnanstvo.

lipanj – Izabrana republikansko/socijal-demokratska vlada.

1932.

studeni – Izborna pobjeda desnog krila. Početak „Crnih godina” (Bienno Negro).

1934.

listopad – Jak, ali izoliran, ustanak radnika u pokrajini Asturija, ugušen od strane vojske.

1935.

lipanj – Sedmi kongres Kominterne odobrava taktiku Narodnog fronta. Formiranje Narodnog fronta je predložila PCE.

1936.

siječanj – Pakt o Narodnom frontu potpisan od strane republikanaca, socijalista, komunista, UGT-a, POUM-a i male Sindikalističke partije.

veljača – Narodni front pobjeđuje na izborima.

travanj – Socijalističke i komunističke omladinske organizacije udružuju se u JSU i nalaze se pod kontrolom staljinista.

svibanj – CNT održava kongres u Zaragozi.

lipanj – Vlada Narodnog fronta je izabrana u Francuskoj. Francuski radnici pokreću velike štrajkove i okupacije tvornica.

17.- 20. srpanj – Započinje oružani ustanak vojne hunte u Maroku. Početak građanskog rata.

18. srpanj – Barrio (Republikanska unija) postaje premijer.

19. srpanj – Barrio daje ostavku. Jose Giral (lijevi republikanac) postaje premijer. Ustanici pobjeđuju u Barceloni.

20. srpanj – Ustanici pobjeđuju u Madridu. Komitet antifašističkih milicija osnovan u Barceloni.

24. srpanj – Jedinice katalonske Narodne vojske upravljaju Aragonom.

4. rujan – Pad Giralдове vlade. Largo Caballero (Socijalistička partija) formira novu vladu.

26. rujan – CNT prihvaća sudjelovanje u Generalitat-u, katalonskoj vladi.

12. listopada – Pristiže prva pomoć iz Sovjetskog Saveza.

- 4. studeni – CNT prihvaća sudjelovanje u centralnoj vladi.
- 6. studeni – Vlada bježi iz Madrida u Valenciju.
- 20. studeni – Durruti gine u obrani Madrida.
- prosinac – Organizacija miješanih brigada nove Narodne armije.
- 17. prosinac – POUM izbačen iz vlade Generalitat.
- 23. prosinac – Narodna podrška je natjerala vladu da prizna Vijeće Aragona.
- 1937.**
- 5. – 24. veljače – Čuvena bitka na Jarami gde je puno dobrovoljaca iz internacionalnih brigada poginulo boreći se protiv Francove okupacije Madrida.
- 3. – 7. svibnja – „Svibanjski dani” u Barceloni. Anarhisti i POUM se sukobljavaju sa komunističkim i vladinim snagama. Pojavljuje se proglas Durrutijevih prijatelja koji je pozivao na Revolucionarnu hunturu radničkih delegata. Invazija na Kataloniju od strane vladinih jurišnih odreda.
- 17. svibanj – Dr. Juan Negrin (član socijalista, ali simpatizer komunista) osniva novu vladu.
- 16. lipanj – POUM je proglašena ilegalnom organizacijom, a vođe su uhapšeni.
- 10. kolovoz – Invazija na Aragon od strane vladinih snaga pod komandom generala Listera. Vijeće Aragona je raspušteno, a kolektivi razbijeni. (to je dobrim dijelom uzrokovalo kolaps aragonskog fronta u ožujku 1938. godine)
- 1938.**
- 3. travanj – Francove snage prelaze granicu Katalonije.
- 14. travanj – Republikanska zona je podijeljena na dva dijela.
- 24. srpanj – Narodna armija pokreće ofanzivu Ebro.
- 26. studeni – Kraj bitke Ebro i Narodna armija se povlači.
- 1939.**
- 26. siječanj – Pad Barcelone.
- 5. veljače – Političari iz vlade počinju prelaziti Francu.
- 10. veljače – Osvajanje Katalonije je završeno.
- 27. ožujak – Pad Madrida.
- 1. travanj – Kraj građanskog rata.

Pobuna i otpor

Europa je tridesetih godina dvadesetog stoljeća osjetila do tada najveću bijedu. Propast Wall Streeta 1931. godine imala je posljedice koje su se osjetile svuda. Španjolska nije bila izuzetak.

Do 1936. godine, nezaposlenost je u mnogim gradovima porasla na 30%. Od ukupno 3.000.000 radnika, milijun nije imao posla. Za njih nije bilo socijalne pomoći, a porast cijena od 80% tijekom pet godina mnogima je uzrokovao cijeli niz problema i porast siromaštva.

Zemlja

Po europskim standardima, Španjolska je bila izrazito nerazvijena zemlja. Industrija je bila slabo razvijena i 70% populacije je još uvijek živjelo na selu. 52% radne snage je bilo zaposleno u poljoprivredi koja je predstavljala između polovine i dvije trećine ukupnog španjolskog izvoza.

Raspodjela zemljišta je bila gora nego bilo gdje u Europi. Ogromnih 67% zemlje nalazilo se u rukama veleposjednika koji su činili 2% stanovništva. 1936. godine je 10.000 vlasnika posjedovalo polovicu nacionalnog teritorija. Ostalo zemljište je pripadalo sitnim zemljoposjednicima. Njih je

bilo više nego veleposjednika, ali su i oni imali velika imanja koja su obrađivali nadničari i seljaci bezemljaši.

Nešto malo preostalog zemljišta posjedovali su seljaci, kojih je bilo 5.000.000. Kako su mnogi posjedovali premalo zemljišta, zapošljavali su se kao radnici na jedan dan. Ostali su bili nadničari.

Nagli razvoj

Španjolsko razdoblje naglog razvoja je bilo za vrijeme Prvog svjetskog rata tijekom kojeg je zemlja ostala neutralna. Poljoprivreda je procvjetala snabdjevajući velika strana tržišta svojim proizvodima. U isto vrijeme započinje i industrijalizacija. Nakon rata, taj se razvoj zaustavlja tako što Britanija i Francuska uvode visoke carinske stope za španjolske proizvode.

Dok je razvoj trajao, veleposjednici su grabili sav prihod, a kada se primakla bijeda, seljaci su bili ti koji su patili. Uvjeti života u Španjolskoj tridesetih godina, bili su slični onima na Orijentu. Glad je bila normalna stvar između dvije žetve. Tisak tog vremena donosio je izvještaje o tome kako cijele regije žive od korijenja i kuhanog zelenja.

Industrijalizacija koja je započela, koncentrirala se samo na jednu regiju — Kataloniju. Smještena na istoku, uz granicu sa Francuskom, Katalonija, posebno njena prijestolnica Barcelona, postaje industrijski centar Španjolske, sa 70% ukupne industrije i 50% radnika u industriji. Mnogi seljaci su napuštali zemlju u potrazi za poslom u Barceloni, što je samo povećalo postojeću nezaposlenost.

Druge jake snage u to doba bile su Katolička crkva i vojska. Dok je postojalo 25.000 župnih svećenika, bilo ih je još 70.000 u raznim fratarskim redovima. Samo jezuiti su posjedovali 30% dobara. Broj pripadnika fratarskih redova nadmašivao je ukupan broj srednjoškolskih učenika. Dok su milijuni ostajali nepismeni (40% populacije nije znalo ni čitati ni pisati), crkva je propovjedala i donosila praznovjerne izvještaje o nevjerojatnim događajima kao što su kipovi koji plaču i raspela koja krvare.

Crkva je bila čuvena po suradnji sa gazdama i dok su svećenici živjeli u luksuzu, seljaci oko njih su često gladovali. Nije ni čudo da je crkva bila omražena.

Vojska je bila poznata po broju časnika — jedan na šest vojnika! Kasta časnika se razvila u vrijeme monarhije (koje se završilo 1931. godine) i bila je odgovorna za svu kolonijalnu administraciju zajedno sa onom u zemlji. Izvučeni iz više klase, bili su vezani rodbinskim vezama, prijateljstvom i socijalnom pozicijom sa industrijalcima i reakcionarnim veleposjednicima.

Republika

Španjolska republika je rođena 1931. godine. Radnici i seljaci, koji su prošli kroz godine diktature, povjerovali su da će se, možda, zemlja modernizirati i da će uvjeti života postati bolji.

Nije bilo tako. Dovoljan će biti jedan primjer da to i potvrdimo. Republikanska vlada je osnovala Institut za agrarnu reformu koji je trebao nadgledati preraspodjelu zemljišta. Ali, po priznanju samih ljudi iz Instituta, trebalo bi proći cijelo stoljeće da bi se njihov program počeo provoditi.

Republikansko/socijal-demokratska koalicija je došla na vlast 1931. godine i učinila jako malo za poboljšanje uvjeta života velike većine radnika. Nezaposlenost je i dalje ostala visoka, a organizacije radničke klase, pogotovo CNT, su patile zbog ugnjetavanja i zatvaranja mnogih članova. Do lipnja 1933. godine bilo je 9.000 političkih zatvorenika.

Vlada je odbila suprotstaviti se industrijalcima, veleposjednicima, časnicima i biskupima. Nije se željela suprotstaviti manjini koja je posjedovala sva dobra i imala pravu vlast. Na izborima 1933. godine vlada je pala i koalicija desnog krila dolazi na vlast.

To je označilo početak onoga što je postalo poznato kao „bienno negro” – dvije crne godine. Desno krilo prelazi u ofanzivu. Koalicija dobrostojećih i moćnih sada je imala i službenu vlast i bila je u mogućnosti provoditi tu vlast kako bi slomila otpor radničke klase i seljaka.

Asturija

Naravno, to nije primljeno s veseljem. CNT se organizirao protiv vlade najbolje što je znao. Ustanak je započeo u Kataloniji u prosincu, kratko nakon promjene vlade. Bio je ugušen nakon deset dana. Sljedeće godine su se radnici iz CNT-a udružili sa radnicima iz UGT-a i zajednički su digli pobunu u regiji Asturija. Radna mjesta su okupirana i članovi sindikata su uzeli oružje protiv države. Nažalost, bili su izolirani od ostatka zemlje. Masakar u kojem je ubijeno 3.000 ljudi i koji je slijedio nakon poraza, bio je bez presedana.

U trenutku kada je vlada bila natjerana da podnese ostavku i raspiše nove izbore u veljači 1936. godine, bilo je 30.000 političkih zatvorenika. Na izborima je pobjedio Narodni front, koalicija republikanaca, socijal-demokrata i staljinista iz Komunističke partije. Pobjedio je zato što CNT nije pozvao radnike da ne izađu na izbore. Na ranijim izborima CNT je to učinio, zato što su vjerovali da izborne kutije nude jedino izbor onoga tko će vladati, a ne izbor između toga želi li netko vladu ili ne. Drugim riječima, rekli su radnicima da se moraju osloniti samo na sebe ukoliko žele promijeniti neke stvari.

Ovaj put se CNT nije izjasnio na taj način, prepuštajući članovima da sami odluče o tome hoće li glasati ili ne. Rezultati su pokazali da su članovi glasali, uglavnom zato što je Narodni front obećao amnestiju za političke zatvorenike.

Radnici, ipak, nisu čekali na djela vlade. Sami su otvorili zatvore i oslobodili svoje drugove. I nisu se tu zaustavili. Rezultate izbora su vidjeli kao poticaj da krenu u ofanzivu. Glasali su za promjene i ako vlada nije bila spremna za te promjene, odlučili su ih sami provesti.

Štrajkovi

Između izbora u veljači i fašističke pobune u srpnju, dogodilo se 113 generalnih štrajkova, 228 djelomičnih štrajkova, 145 eksplozija bombi, bile je 269 mrtvih, 1.287 ranjenih, 215 napada i 160 spaljenih crkvi. Naravno, svega toga nije bilo u programu Narodnog fronta koji se u osnovi odnosio na slabo održavanje antifašističkog jedinstva. Cilj programa nije bio uništenje kapitalizma i vlasti španjolske elite. Sekcije Socijalističke partije su ipak otišle iznad programa Narodnog fronta i mnogi njeni članovi u UGT-u se se opet udružili sa drugovima iz CNT-a u borbi protiv pasivnosti vlade.

13. lipnja 1936. godine 30.000 radnika Asturije stupa u štrajk. 19. lipnja 90.000 rudara u cijeloj zemlji je u štrajku. Svaki veći grad je imao barem jedan generalni štrajk. Preko milijun radnika sudjeluje u štrajku prvih dana srpnja. Štrajkači se nisu borili samo za ekonomske promjene, već i za političke. 14. srpnja se događaju velike demonstracije ispred brazilske ambasade. Radnici su nosili transparente na kojima je pisalo: „Republikanski ministri se zabavljaju dok radnici umiru”.

Dok je republikanska vlada radila sve da situaciju stavi pod kontrolu, Komunistička partija je optuživala štrajkove da dovode radnike u sukob sa vladom. Vlada je na kraju napunila zatvore i zatvorila urede CNT-a.

Državni udar

Kako je vladajuća klasa postajala sve očajnija, odlučila je odbaciti parlamentarnu demokraciju i rasturiti radničke organizacije. Gazde se nikada nisu protivile fašizmu zato što su znali da im on nekada može biti od koristi. Njihova dobra i privilegije su im bili važniji od svega ostalog. Kao i u Njemačkoj i u Italiji, odlučili su smiriti organiziranu radničku klasu, kako bi opet mogli živjeti od njenog rada, te nastavili profitirati. Iako su se neki u početku i opirali fašizmu, on je

ipak bio njihovo pomoćno sredstvo s kojim su bili spremni služiti se ukoliko uvide da je to nužno za održavanje na vlasti. U Baskiji su se nacionalisti u početku opirali fašistima. Ali, kada je izbor između fašizma i socijalne revolucije postao stvaran, nisu pružili velik otpor Francu.

Državni udar je izveden 17. srpnja. Prvi korak je napravljen kada se Franco dočepao Maroka i objavio „Radikalni manifest”. Manifest je primio jedan lojalni radio-operater i proslijedio ga Ministarstvu mornarice. Vijest o državnom udaru držana je u tajnosti do 7 sati 18. srpnja. Vlada je uvjeravala zemlju da je sve pod krontolom. Zapravo, pokušavali su se nagoditi s fašistima. Kabinet je podnio ostavku 18. srpnja i Borios, republikanac desnog krila, postaje premijer.

Mase

Plan o nagodbi je bio onemogućen aktivnostima organizirane radničke klase. Fašisti su napredovali u dijelovima zemlje gdje im je pružen slab otpor, kao rezultat neodlučnosti vlade. Ali u Kataloniji, pogotovo u Barceloni, radnici, članovi CNT-a, su pokazali kako se treba boriti. Objavili su generalni štrajk i izašli na ulice tražeći oružje koje im je vlada odbila dati. Na kraju su krenuli u juriš na vojarne i uzeli ono što im je bilo potrebno. Bili su potpomognuti od strane vojnika koji su odbijali lojalnost, a neki čak i okrenuli oružje na zapovjednike.

Radnici su brzo postavili barikade i za nekoliko sati ustanak je obranjen. Oružje je podijeljeno i grupama koje su razaslane u druge regije da zaštite pokrenute ustanke. Madrid je također spašen zahvaljujući heroizmu i inicijativi radnika. Kada su čuli što se dogodilo u Barceloni, izvršili su juriš na vojarnu Montana, glavnu vojnu bazu u gradu.

U Valenciji su radnici okružili vojarne i ta situacija je potrajala dva tjedna. Vlada je i dalje odbijala naoružati radnike, tako da su vojarne zauzete tek nakon što je poslano oružje iz Barcelone i Madrida. U Asturiji su pobunjenici potučeni nakon dužeg okršaja u kojem je bilo mnogo mrtvih. Nakon toga su rudari napravili brigadu od 5.000 dinamitaša koji su krenuli u marš na Madrid.

Po cijeloj zemlji je započela radnička i seljačka inicijativa za zaustavljanje fašista na samom početku. Tako je bilo u tri četvrtine zemlje. Drugdje je dragocijeno vrijeme gubljeno zbog neodlučnosti vladinih službenika. U Zaragozi radnički ustanak nije uspio. Juan Lopez, jedan od vodećih boraca CNT-a, je o tome rekao: „...izgubili smo previše vremena razgovarajući s gradonačelnikom. Čak smo i vjerovali njegovim obećanjima.”

Takvim je akcijama Republika Španjolska spašena. Nisu se samo članovi CNT-a priključili borbi, nego i članovi UGT-a i POUM-a. Za te radnike to nije bio samo rat za obranu od fašista, već početak revolucije. Radničke milicije su bile osnovane neovisno od države. Poduzeća, napuštena od vlasnika, preuzimana su, a u ruralnim područjima seljaci su okupirali zemlju. Za anarhiste je to bila šansa da svoje ideje pretvore u praksu.

Anarhizam u akciji

Anarhizam je najneshvaćenija ideja. Stalno je prikazivan kao težnja za neredom i nasiljem. Ništa nije netočnije. Anarhisti vjeruju u stvaranje besklasnog društva. Suprotstavljaju se kapitalizmu kao sustavu koji profit manjine stavlja iznad potreba velike većine. Kapitalizam je sustav zasnovan na iskorištavanju radnika, sustav koji nužno izaziva bijedu, gladovanje i rat. Anarhisti se odupiru autoritetu u smislu otpora „pravu” manjine da upravlja bilo kim. Odupiru se državi (koju predstavljaju vlada, vojska, policija, sudovi...) kao instituciji čija je svrha nametnuti volju manjine većini.

Anarhisti vjeruju u klasnu borbu zato što gospodari i radnici nemaju zajedničke interese, i vjeruju da se radnici trebaju organizirati kako bi preuzeli kontrolu nad društvom. To bi se izvodilo kroz sustav radničkih savjeta i direktnu demokraciju, što bi bilo racionalnije, demokratskije i učinkovitije od postojećeg društva. Anarhisti zastupaju ideju slobode osobe i odupiru se svakom pritisku na bilo kojoj osnovi, bilo da je riječ o rasnoj, spolnoj/rodnoj ili seksualnoj podjeli. Jedino ograničenje u osobnoj slobodi treba biti ne narušavanje tuđe slobode.

Anarhisti su se protivili stvaranju birokratskog državnog kapitalizma u Rusiji. Potpomagali su revoluciji, ali su također bili protiv nastojanja boljševika da preuzmu vlast u svoje ruke i zasiju sjeme diktature partije.

Zastupaju mišljenje da način na koji se ljudi organiziraju pokazuje za kakvim društvom teže. Manjine (u obliku partija) ne mogu osloboditi radničku klasu, ona se mora osloboditi sama. Demokracija i odgovornost su kamen temeljac anarhističke organizacije. Direktna akcija je način. Direktna akcija, prije nego oslanjanje na male grupe koje govore radnicima da imaju moć i snagu da promijene društvo. Snaga radnika je njihovo organiziranje na radnom mjestu. Snaga koja ne treba biti upotrebljena samo da se nadiđu neposredni sukobi sa šefovima, već da se, po mogućnosti, nadiđe cijeli kapitalistički sustav. Ovo vjerovanje je osnova anarhizma. Ne žele kontrolu radnika nad industrijom, već društvo u kojem su odnosi između ljudi oslobođeni autoriteta i gdje ljudi ne traže da netko upravlja njihovim životima.

Bakunjin

Anarhizam je oduvijek imao, a ima i danas, dugu tradiciju u Španjolskoj. Sredinom prošlog stoljeća (misli se na 19. stoljeće, op. ur.), anarhističke ideje u Španjolskoj je donio Fanelli, Bakunjinov simpatizer, koji je i jedan od utemeljitelja modernog anarhizma. Španjolska sekcija Prve internacionale je uspostavljena i većina iz nje uzima anarhističke stavove.

Anarhizam se razvijao brzo, unatoč teškim ekonomskim uvjetima zbog kojih su radnici patili. Radnici su u velikom broju prihvatili ideje sindikalizma, odnosno anarhosindikalizma, koji se razvijao početkom stoljeća. 1911. godine osnovan je CNT. Sindikalizam se razvijao kao odgovor reformizmu postojećih sindikata i rastuće izoliranosti anarhista-revolucionara od mase radnika. To se dogodilo zbog izvjesnog broja anarhista koji su se okrenuli terorizmu kao „propagandi djelom”, u vjeri da će tim djelima inicirati mase da pokrenu revoluciju.

Sindikalizam je bio pokušaj da se pojača veza između anarhističkog pokreta i radnika. Njegove ideje su se širile pozivajući sve radnike u jedan veliki sindikat. Radnici su se željeli ujediniti. Željeli su se povezati sa onima koji rade druge poslove u istom području i tako osnovati federacije. Delegati tih federacija su išli dalje u regionalne federacije koje su bile ujedinjene u nacionalnu federaciju. Delegati bi bili birani i bilo bi moguće opozvati ih. Imali su vrlo jasan mandat i ukoliko ne bi zadovoljavali, bili bi zamijenjeni drugim delegatima.

Birokracija

Svi naponi u sindikatima su bili usmjereni na zaustavljanje rasta birokracije nejasnih funkcija. Postojao je samo jedan redovan djelatnik u CNT-u. Sindikalni posao se obavljao, tamo gdje je to bilo moguće, tijekom radnog vremena, a gdje nije bilo moguće, nakon radnog vremena. To je osiguravalo da aktivisti sindikata ostanu u kontaktu sa proizvođačima. Strah od birokratizacije je bio toliki, da su industrijske federacije koje su trebale povezati sva radna mjesta u pojedinim zanimanjima, bile u stalnom sukobu. One su se djelomično povezale 1931. godine, ali nikada u potpunosti.

Sindikalisti (CNT) su se razlikovali od drugih sindikata, u vjeri da sindikati ne trebaju biti korišteni samo da natjeraju šefove na reforme, već da se nadiđe kapitalizam. Vjerovali su da

sindikati trebaju biti oružje koje će srušiti kapitalizam na koljena. Vjerovali su da je razlog zbog kojeg većina radnika nije revolucionarno raspoložena, to što su njihovi sindikati bili reformistički i vođeni birokracijom koja je preuzela inicijativu od širokog članstva. Njihova alternativa je bila da se svi radnici organiziraju u jedan sindikat radi pripreme za revolucionarni generalni štrajk.

Članstvo CNT-a je brzo raslo od trenutka osnivanja, tako da je do izbijanja građanskog rata imao skoro 2.000.000 članova. Njegova najveća uporišta bila su u Kataloniji i Andaluziji. Imao je velik potporu i u Galiciji, Asturiji, Levantu, Zaragozi i Madridu. Najjači je bio među tekstilnim radnicima, građevinarima, stolarima, kao i među poljoprivrednicima. Kako je propovijedao socijalnu revoluciju, bio je cilj mnogih represija polu-diktature koja je vladala do 1931. godine, kao i „reformističke” vlade koja ju je slijedila. Narodni front je, sa svojim pomagačima socijaldemokratima i staljinistima, nastavio represiju ne pokazujući milost.

Apolitičnost

CNT nije bio revolucionarna politička organizacija. Bio je industrijski sindikat. Zapravo, njegova konstantna anarhistička politika i njegovo zagovaranje nužnosti revolucije, služilo je tome da bi radnici osvojili tvornice i zemlju. Članovi CNT-a su vjerovali da će se nakon toga država i druge političke institucije srušiti. Nisu vjerovali da radnička klasa treba preuzeti vlast, već da se svaka vlast obavezno mora ukinuti.

Zbog toga je to bio sindikat koji je okupljao radnike neovisno o njihovom političkom uvjerenju. Mnogi su mu se priključili ne zato što su bili anarhisti, već zato što je CNT bio najborbeniji sindikat i jedini koji je postizao stvarne rezultate. Zapravo, za vrijeme građanskog rata, njegovo članstvo se više nego udvostručilo (što se desilo i sa UGT-om) i to najmanje zbog obaveze radnika da se priključe nekom od sindikata.

Očigledno je da je CNT bio otvoren i za one koji nisu bili anarhisti. Unutar njega je bilo dosta internih neslaganja, zbog čega je rasla tendencija reformizmu. Zbog toga je 1927. godine osnovana FAI. FAI je bila zasnovana na lokalnim srodnim grupama i kao takva nije bila politička organizacija. Osnovana je da bi osigurala da CNT ostane „čist” u anarhističkim terminima. Uspjela je u tome i mnogi njeni članovi su postali vodeće osobe CNT-a. Druge anarhističke organizacije koje su postojale u trenutku izbijanja građanskog rata bile su FIJL i Mujeres Libres.

Nema sumnje da je početni odgovor na Francov državni udar bio definiran činjenicom da CNT i anarhističke ideje nisu bili poljuljani u velikim grupacijama radničke klase. Kod njih nije bilo čekanja na reakciju vladinih ministara, već su radnici preuzeli kontrolu. Anarhistički utjecaji se mogu vidjeti i u osnivanju milicija, ekspropriaciji i reorganizaciji zemljišta, te u prisvajanju industrije.

Milicije

Vlada se našla u delikatnoj situaciji kada se 19. srpnja podigla prašina. Dok se odigravao državni udar, vlada nije našla načina da upotrijebi svoj autoritet. Veći dio vojske se pobunio protiv nje. Tamo gdje su pobunjenici pobjeđivali, vojska je raspuštena i radnici su preuzimali oružje. Sindikati i ljevičarske organizacije su se odmah potrudili organizirati te radnike. Osnovane su milicije i one su postale jedinice revolucionarne vojske. Deset dana nakon državnog udara, u Kataloniji je bilo 18.000 radnika organiziranih u milicije. Velika većina njih su bili članovi CNT-a. Ukupno je bilo 150.000 dobrovoljaca, spremnih boriti se gdje god da su bili potrebni. Ovo nije bila uobičajena vojska. Nije bilo uniformi (marame oko vrata su obično označavale kojoj organizaciji član milicije pripada) i časnika koji uživaju veće privilegije od običnih vojnika. To je bila revolucionarna vojska i prikazivala je revolucionarne principe njenih članova. Demokracija je bila pod kontrolom.

Osnovna jedinica revolucionarne vojske je bila grupa, obično sastavljena od 10 boraca koji su birali svoga delegata. Svaka stotina je činila kolonu koja je imala svoj ratni komitet odgovoran za sve aktivnosti. Komiteti su bili birani od stotine radnika i njima su bili odgovorni. Kolone su imale u svom sastavu bivše časnike i topničke stručnjake, koji su ih nadgledali, ali nisu imali nikakvu vlast.

Radnici su se priključivali kolonama zato što su to željeli. Znali su da je borba potrebna i da je narodna vojska nužna. Prihvatili su disciplinu, ne zato što im je to bilo naređeno, već zato što su shvaćali potrebu za koordiniranim djelovanjem. Prihvaćali su naređenja zato što su vjerovali onima koji su ih izdavali. Ti koji su izdavali naređenja bili su izabrani iz radničkih redova. Milicije su surađivale s različitim organizacijama i često su izdavale svoje novine. Postojale su političke organizacije koje su shvaćale vezu između revolucionarne politike i rata.

Milicije osnovane u Barceloni nisu gubile vrijeme marširajući na Aragon gdje je prijestolnica Zaragoza bila okupirana od strane fašista. Kolona Durruti, koja je dobila ime po jednom od vodećih boraca CNT-a, pvela je taj marš, oslobađajući putem selo po selo. Cilj im je bio osloboditi Zaragozu koja je povezivala Kataloniju sa drugom industrijskom regijom, Baskijom, a koja je bila izvor sirovina, kao i centar teške industrije i proizvodnje oružja.

Kolona Durruti je pokazala kako se treba boriti protiv fašizma. Shvaćali su da je građanski rat politička bitka, a ne samo vojni sukob. Ostvarivali su pobjedu za pobjedom i tako ohrabrivali seljake da preuzmu zemlju i kolektiviziraju je. Kolona je osiguravala zaštitu i zbog toga su im seljaci vjerovali. Hranili su radnike-vojnike, a mnogi su im se i priključili. Zapravo, Durruti je morao odgovarati neke od priključivanja zato što bi to dovelo do smanjenja stanovništva i zadatak kolektivizacije ne bi bio izvršen.

Iako su anarhističke milicije postizale uspjehe, teritorij je gubljen na drugim frontovima. Zaragoza nije bila oslobođena i razvio se dugi front. Za to su optužili milicije. Staljinisti su tvrdili da su radnici nedisciplinirani i da ne izvršavaju dužnosti. Optuživali su anarhiste za odbijanje suradnje sa ostalima u obrani od fašizma.

Naravno, to je bila glupost. Anarhisti su konstantno pozivali na ujedinjenje snaga, pa i na jedinstveno zapovijedanje. Jedino što su uporno zahtijevali, bilo je da kontrola nad vojskom ostane u rukama radnika. Nisu vjerovali da uspostavljanje jedinstvenog zapovjednog lanca neizbježno vodi stvaranju starog vojnog režima i časničke kaste.

Glavni problem milicija bio je nedostatak oružja. Proizvodnja municije je bila odsječena, tako da su radnici Barcelone bili primorani na veliku snalažljivost u improviziranju. Oružje je proizvedeno i transportirano na front, ali ga nikada nije bilo dosta. George Orwell (koji se borio u miliciji POUM-a) je opisao situaciju sa oružjem na aragonskom frontu. Pješadija „...je gore naoružana nego engleska Škola rezervnih časnika, sa pohabanim Mauzer puškama koje obično zataje nakon pet ispaljenih metaka; imaju približno jedan mitraljez na pedeset ljudi (sic) i jedan pištolj na trideset ljudi (sic). To oružje, tako neophodno u rovovskoj borbi, vlada nije izdavala... Vlada koja šalje petnaestogodišnje mladiće na front, sa puškama starim četrdeset godina, a starije ljude i modernije oružje čuva u pozadini, predstavlja veću opasnost po revoluciju nego fašisti.”

Bio je u pravu. Postojao je embargo na uvoz oružja za obe strane, nametnut od Britanije, ali tek od sredine kolovoza. Do tada je vlada koja je posjedovala 600.000.000 dolara u zlatu mogla kupiti oružje. Na kraju je zlato poslano u Moskvu u zamjenu za oružje kojim, kada je stiglo, nije bio opskrbljen aragonski front kontroliran od strane anarhista. Oružje koje je pristiglo razaslanu je samo centrima pod staljinističkom kontrolom. Član ministarstva rata je, komentirajući oružje pristiglo u rujnu, izjavio: „Primijetio sam da nisu bile dodijeljene jednake količine, a primijećena

je i protekcija za jedinice koje čine Peti puk.” Peti puk je bio pod kontrolom staljinista. Tvornice municije iz Katalonije, koje su ovisile o Ministarstvu financija, bile su prisiljene slati svoje proizvode na odredišta koja im je vlada odredila. Ovo zadržavanje oružja bila je osnovna strategija staljinista i njihovih saveznika u vladi, kako bi se slomila snaga i prestiž CNT-a. Komunisti su željeli potkopati milicije u njihovim nastojanjima da osnuju vojsku. No, o tome kasnije.

Ovaj nedostatak oružja nije se odrazio samo na aragonski front. Irun je, također, pao zbog toga. Jedan reporter je to ovako opisao: „Borili su se do posljednjeg metka (radnici Iruna). Kada im je ponestalo i municije, bacali su pakete dinamita. Kada im je ponestalo i dinamita, jurišali su goloruki... dok ih je šezdeset puta nadmoćniji neprijatelj masakrirao bajunetima.” U Asturiji su radnici bili zaustavljeni kad su pokušavali osvojiti Oviedo, naoružani sa nešto pušaka i dinamita. Iako su tražili samo nekoliko aviona i nekoliko topova, bili su odbijeni. Ponovno se vladin strah od revolucionara našao ispred obrane od fašizma.

Gruba je laž da su milicije, navodno nedisciplinirane i nekontrolirane, krive za Francovo napredovanje. Svi koji su vidjeli milicije u akciji ne mogu reći ništa osim hvale heroizmu kojem su prisustvovali. Vlada je zbog toga donijela sigurnu odluku. Odlučili su revolucionarima uskratiti oružje. Odlučeno je da je obrana od revolucije važnija od obrane od fašizma.

Zemlja

Seljacima nije trebao Durruti da im kaže da preuzmu zemlju. Radili su to od osnivanja republike. Još je prva vlada republike slala trupe da pobiju seljake koji su preuzeli zemlju. Prve dvije godine republike, pobijeno je 109 seljaka. Na selu je španjolska revolucija najviše i postigla. Anarhistička filozofija je prihvaćena od strane širokog sloja ugnjetavanih seljaka. Na svojoj konferenciji 1936. godine, CNT se upustio u raspravu o tome kako bi anarhističko društvo budućnosti trebalo izgledati. Seljaci su prvi proveli te ideje u praksi. Njihovi naponi su pokazali što sve mogu učiniti radni ljudi (od kojih su mnogi bili nepismeni) ukoliko im se daju dobri uvjeti. Dokazali su da je mišljenje kako je anarhija nemoguća jer bi društvo propalo bez šefova, vlade i autoriteta, glupost.

Kolektivizacija zemlje je bila izrazito raširena. Gotovo dvije trećine zemlje u zoni republike (onoj koju su kontrolirale antifašističke snage) bilo je preuzeto. U to je bilo uključeno između pet i sedam milijuna seljaka. Najveće pokrajine su bile: Aragon gdje je bilo 450 kolektiva, Levant (pokrajina oko Valencije) sa 900 kolektiva i Kastilja (pokrajina oko Madrida) sa 300 kolektiva. Nije samo zemlja kolektivizirana. U selima su uspostavljene i radionice u kojima su lokalni obrtnici proizvodili alate, nameštaj, itd. Pekari, mesari, frizeri (brijači) i drugi, također su se odlučili za kolektivizaciju.

Kolektivizacija je bila dobrovoljna i zbog toga sasvim drugačija od prisilne „kolektivizacije” koju je Staljin proveo u Rusiji. Obično bi u selu bio sazvan sastanak, jer je većina kolektiva bila smještena u selima, i svi prisutni bi se složili oko ujedinjavanja svoje zemlje, alata ili životinja. To je onda dodavano na ono što je već oduzeto od veleposjednika. Zemlja je dijeljena na racionalne jedinice i određivane su grupe radnika da rade na njima. Svaka grupa je imala svog delegata koji je zastupao njihove stavove na sastancima kolektiva. Upravni komitet je također bio biran i bio je odgovoran za opće upravljanje kolektivom. Njegova dužnost je bila nadgledanje nabavke materijala, razmijena sa drugim pokrajinama, distribucija proizvoda i nužni javni radovi kao što je izgradnja škole. Svaki kolektiv je održavao redovne opće sastanke na kojima su sudjelovali svi članovi kolektiva.

Ukoliko se netko nije želio priključiti kolektivu, davano mu je nešto zemlje, ali samo onoliko koliko je mogao obraditi. Nije bilo dopušteno zapošljavanje radnika. Nije samo proizvodnja bila kontrolirana, distribucija je također bila prilagođena potrebama ljudi. U mnogim pokrajinama

novac je bio ukinut. Ljudi su odlazili u trgovine kolektiva (češće u crkve koje su bile pretvorene u skladišta) i uzimali što im je trebalo. Ukoliko je bilo nestašica i racionalizacija, ulagan je trud da se svakome osigura podjednak dio. Ipak, bilo je uobičajeno da povećana proizvodnja pod novim sustavom ukine nestašice.

Prema poljoprivrednim rokovima, revolucija se dogodila u pravom trenutku. Žitarice kojima je bilo vrijeme žetve i koje su sakupljane i prodavane radi velikog profita nekolicine velikoposjednika sada su bile distribuirane onima kojima su bile potrebne. Doktorima, pekarima, brijačima i drugim uslužnim radnicima, davano je prema potrebama u zamjenu za njihove usluge. Tamo gdje novac nije bio ukinut, uvedene su „obiteljske plaće” tako da se rad plaćao na bazi potreba, a ne po broju radnih sati.

Proizvodnja je znatno povećana. Tehničari i agronomi su pomagali seljacima bolje koristiti zemlje. Upotrebene su moderne znanstvene metode tako da su u nekim krajevima prihodi povećani za 50%. To je bilo dovoljno za nahraniti kolektiviste i milicije u njihovoj pokrajini. Najčešće je bilo dovoljno i za razmjenu sa drugim kolektivima u gradu, koji su za uzvrat davali strojeve. Višak hrane je bio predavan komitetima za zalihe koji su bili zaduženi za distribuciju u urbanim mjestima.

Kao i na milicije, kleveta je bila bačena i na kolektive. Bilo je tvrdnji da pojedinac gleda samo sebe i da ne brine o drugima. To je bila glupost, jer su u mnogim pokrajinama uspostavljeni izjednačavajući fondovi koji su preraspoređivali dobra iz bogatijih u siromašnije pokrajine. Bilo je osigurano da strojevi i stručnjaci budu preseljeni u krajeve gdje su najpotrebniji. Zapravo, pokazatelj osjećaja solidarnosti može biti činjenica da se 1.000 kolektivista iz Levanta, koji je bio prilično razvijena pokrajina, preselilo u Kastilju kako bi pomogli.

Uspostavljene su federacije kolektiva, a najuspješnija je bila ona u Aragonu. Lipnja 1937. godine održan je plenum Regionalne federacije seljaka. Njen cilj je bio formiranje nacionalne federacije „za suradnju i širenje kolektivističkog pokreta i, također, za postizanje pravedne distribucije proizvoda zemlje, ne samo između kolektiva već u cijeloj zemlji”. Na nesreću, mnogi kolektivi su uništeni, ne od Francove vojske, već od vojnika staljinističkog generala Listera, prije nego što je to bilo moguće izvesti.

Kolektivisti nisu bili zabrinuti samo za materijalna dobra. Imali su i duboku obavezu prema obrazovanju i kao rezultat tih napora mnoga djeca su dobila obrazovanje po prvi put. To nije bilo uobičajeno školovanje. Korištene su metode Francisca Ferrera, svjetski poznatog pedagoga i utemeljitelja projekta Moderan škola. Djeci je davano osnovno obrazovanje i nakon toga su ohrabrena razvijati vještine za koje su pokazivala radoznalost. Posvećivana je pažnja i starima, a gdje je bilo neophodno, građeni su specijalni domovi za njih. Pazilo se i na izbjeglice iz krajeva koje su kontrolirali fašisti.

Industrija

Revolucija u gradovima nije tekla uspješno kao u selima. Najviše je postignuto u Kataloniji, industrijskom srcu i „tvrđavi” CNT-a. U Barceloni je preko 3.000 poduzeća bilo kolektivizirano. Sva javna poduzeća, ne samo u Kataloniji već u cijeloj zoni republike, bila su preuzeta i vođena od strane radničkih komiteta.

Da bi se dobila ideja o raširenosti kolektivizacije, dobro je pogledati listu nastalu od strane jednog svjedoka tih događaja (Barnet Boloten u knjizi „The Grand Camouflage”, koja ni slučajno nije anarhistička knjiga). On kaže: „Željeznica, tramvaji i autobusi, vozila taxija i brodovi, elektroprivreda i rasvjeta, plinovod i vodovod, popravci i izrada automobila, mlinovi i tvornice cementa, proizvodnja tekstila i papira, elektronski i kemijski kompleksi, tvornice za proizvodnju staklenih

boca i parfumerije, plantaže hrane i pivnice bili su konfiscirani ili kontrolirani od radničkih (sic) komiteta, što je u oba slučaja imalo isto značenje za vlasnike." Nastavlja: „Kina i kazališta, novine i tiskare, trgovine i hoteli, ekskluzivni restorani i barovi bili su, također, preuzeti.”

To jasno pokazuje da je portret anarhizma kao nečega povezanog sa neobičnim malim radionicama, netočan. Velike tvornice, neke sa tisućama radnika, su bile preuzete i vodili su ih radnici.

Često su radna mjesta bila preuzimana zato što su vlasnici pobjegli ili zaustavili proizvodnju da bi sabotirali revoluciju. Radnici nisu zaustavljali proizvodnju — sva veća radna mjesta bila su preuzeta. Neka su vodili i kontrolirali radnici. U ostalima su uspostavljeni „kontrolni komiteti” da bi osigurali očuvanje proizvodnje (postojali su da bi omogućili snagu veta na odluke šefova u slučajevima gdje radnici nisu preuzeli upravljanje).

Na svakom radnom mjestu, Skupština radnika je bila osnovna jedinica. Unutar tvornice radnici su birali delegate da ih zastupaju u odlučivanju o svakodnevnim pitanjima. Sve od veće važnosti je moralo ići pred Skupštinu. Odluke je donosio komitet sačinjen od pet do petnaest radnika, koji su birali i upravnika koji je nadgledao svakodnevno funkcioniranje radnih mjesta. Unutar svake industrije postojalo je Industrijsko vijeće u kome su bili predstavnici dva glavna sindikata (CNT-a i UGT-a) i predstavnici komiteta. Tehničari su također bili u komitetima da bi osigurali tehnički nadzor. Posao Industrijskog vijeća je bio stvaranje ukupnog plana za industriju.

Na svim radnim mjestima plaće su izjednačene, a radni uvjeti znatno poboljšani. Pogledajmo kako je kolektivizacija poboljšala stvari. Uzmimo za primjer tramvaje. Od 7.000 radnika, 6.500 su bili članovi CNT-a. Zbog uličnih borbi sav prijevoz je bio u prekidu. Sindikat prijevoza (tako se zvala sekcija CNT-a) je imenovao komisiju od sedam članova da okupiraju administrativne kancelarije, dok su ostali provjeravali pruge i napravili plan nužnih popravaka. Pet dana nakon završetka borbi 700 tramvaja, umjesto uobičajenih 600, obojenih u crveno-crnu boju CNT-a, bilo je na ulicama Barcelone.

Kada je nestao motiv profita, sigurnost je postala važnija i broj nesreća je smanjen. Troškovi su smanjeni, a usluge poboljšane. 1936. godine je prevezeno 183.543.516 putnika. 1937. godine taj broj je povećan za 50 milijuna. Tramvaji su bili toliko učinkoviti da su radnici bili u stanju davati novac drugim sekcijama gradskog prijevoza. Plaće su bile jednake za sve radnike i povećane u odnosu na one prije revolucije. Prvi put je bila osigurana besplatna medicinska zaštita za radnu snagu.

Iako su pružali znatno učinkovitije usluge, radnici su nalazili vremena za proizvodnju projektila i topova za ratne potrebe. Radili su prekovremeno i nedjeljom kako bi dali svoj doprinos antifašističkoj borbi. Daljnje podcrtavanje činjenice da oslobođanje od šefova i upravnika ne vodi do nereda može biti istaknuto činjenicom da je za dvije godine kolektivizacije bilo samo šest slučajeva kada su radnici krali iz radionica.

Provedena je široka reorganizacija kako bi industrija postala učinkovitija. Puno malih neekonomičnih postrojenja, koja su obično bila i zagađivači zatvarano je i proizvodnja je koncentrirana na ona postrojenja sa boljom opremom. U Kataloniji je zatvoreno 70 ljevaonica. Broj prerađivača kože je smanjen sa 71 na 40, a cijela drvna industrija je reorganizirana od strane Sindikata drvne industrije (sekcija CNT-a).

Centralna vlada je 1937. godine priznala da je ratna industrija Katalonije proizvela deset puta više nego ostatak španjolske industrije zajedno i da bi ta proizvodnja mogla biti učtetverostručena ukoliko Katalonija uspije nabaviti nužne sirovine.

Nije preuzeta samo proizvodnja. Mnogi paraziti srednje klase isključeni su iz trgovine. Trgovina na veliko ribom i jajima preuzeta je, kao i trgovina voćem i povrćem. Trgovina mlijekom u

Barceloni je kolektivizirana, što je dovelo do zatvaranja 70 nehigijenskih postrojenja za pasterezaciju. Svuda su uspostavljeni komiteti za opskrblijanje. Sve je to unesrećilo srednju klasu. Za njih, i zbog njihovog shvaćanja napredovanja, revolucija je bila samo korak unazad.

Uspostavljeni su i izjednačavajući fondovi zbog pomoći siromašnijim kolektivima. Postojalo je mnogo problema. Mnoga tržišta su ostala izolirana u fašističkoj zoni, a privremeno su izgubljena i neka strana tržišta. Bilo je malo sirovina jer su izvori nabave bili izgubljeni, a i kada je bilo moguće nabaviti ih, fondovi su bili osporavani od centralne vlade. To je bio nedostatak kolektivizacije. Banke nisu bile osvojene i rezerve zlata su ostale u rukama vlade. (CNT je skovao plan o njihovom osvajanju koji je odbačen u posljednjem trenutku.)

Unatoč tome, proizvodnja je povećana i uvjeti života za mnoge pripadnike radničke klase su poboljšani. Listopada 1936. godine vlada je bila prisiljena priznati kolektivizaciju donoseći dekret koji je priznavao ono što je već postojalo. To je, također, bio pokušaj kontroliranja buduće kolektivizacije.

Socijalna revolucija

Ovo je bio samo kratak pogled na kolektivizaciju koja se dogodila. Nastavljajući sa anarhističkim uvjerenjima, revolucija nije stala. Po prvi put su radnici u Španjolskoj uživali dobrobit zdravstvene zaštite organizirane od strane CNT-ove Federacije zdravstvenih radnika. Federaciju je činilo 40.000 zdravstvenih radnika — sestara, doktora i administrativnih radnika. Još jednom je postignuta velika pobjeda u Kataloniji gdje je za svih 2.500.000 stanovnika osigurana odgovarajuća zdravstvena zaštita.

Nisu liječene samo uobičajene bolesti već i rane žrtava građanskog rata. Uspostavljen je i program preventivne medicine zasnovan na lokalnim zdravstvenim centrima. Na kongresu 1937. godine medicinski radnici su razvili zdravstveni plan za buduću anarhističku Španjolsku koji bi bilo moguće izvesti da je revolucija bila uspješna.

Promijenila se i uloga žena, koje su ostvarile mnoge pobjede. U odnosu na njihovu ulogu u građanskom ratu, promatrači su istaknuli da su one odigrale punu ulogu u antifašističkom otporu. Bile su prisutne svuda — u komitetima, milicijama, na frontu. U prvim bitkama rata, žene su se borile uz muškarace jer se to podrazumijevalo samo po sebi. Nije bilo slučajeva da žene popunjavaju mjesta muškaraca koji su na frontu (a to je uobičajen slučaj u ratnim uvjetima, a kada rat završi i žene nisu više potrebne kao radna snaga, vraćaju se domovima).

U milicijama su se borile kao jednake. Sudjelovale su u organiziranju kolektiva i borile se protiv seksističkih stavova prošlosti kojima nema mjesta u bilo kojoj pravoj revoluciji.

Anarhistička organizacija žena, Mujeres Libres, je imala 30.000 članica. Organizacija je bila aktivna i prije građanskog rata, tako što su organizirale radnice i širile informacije o kontracepciji. Za vrijeme rata abortus je bio legaliziran u republikanskoj zoni. Centri su bili otvoreni za sve žene, uključujući i neudane majke i prostitutke.

Prema svim izvorima, postojala je prava promjena stava prema ženama. Jedna žena, sudionica građanskog rata, je rekla: „Bili smo kao braća i sestre. Oduvijek mi je dosađivalo u ovoj zemlji što muškarci ne smatraju žene kao bića sa punim ljudskim pravima. Ali, onda je nastupila velika promjena. Vjerujem da je izrasla spontano iz revolucionarnog pokreta...” (Margonita Balager, zabilježeno u „Blood of Spain”).

Svuda su se javljale promjene. Ukupan dojam Barcelone se promijenio. Restorani sa separeima više nisu postojali. Kolektivne menze su zauzele njihovo mjesto. Duh drugarstva je bio u zraku.

Savjeti radnika i seljaka su svugdje preuzeli administraciju. Savjet za obranu Aragona je bio najbolji primjer. Upravljao je provincijom i koordinirao rad kolektiva i milicija. Sve antifašističke

snage su bile zastupljene u njemu, ali anarhisti su bili u većini. U Kataloniji je 21. srpnja uspostavljen Centralni komitet antifašističkih milicija. Od njegovih petnaest članova pet su bili anarhisti, trojica iz UGT-a, jedan iz POUM-a, Komunistička partija je imala jednog člana, a republikanci četvoricu. Iako su anarhisti bili nadmoćniji u toj provinciji, nadali su se da će ravnopravnijim zastupanjem odlučivanju slični komiteti biti uspostavljeni i tamo gdje je CNT bio slabiji.

To je bila situacija 1936. Iako je vlada Narodnog fronta još uvijek postojala, nije imala vlast, što je bila posljedica nepostojanja represivnih organa države. Vlast je bila podijeljena na bezbroj fragmenata i rasuta u tisuće gradova i sela, među revolucionarnim komitetima koji su preuzeli kontrolu nad zemljom i tvornicama, sredstvima za prijevoz i komunikaciju, policijom i vojskom. Vojska, ekonomija i politička borba, razvijale su se nezavisno od vlade i, zapravo, unatoč vladi.

Takva situacija je poznata kao „dvojna vlast”. Vlast vlade je bila preslaba da izaziva snagu radnika i seljaka. A snaga radnika i seljaka nije bila dovoljno svjesna potrebe za nestankom vlade. Neuspjeh u njenom rušenju dozvolio je vladi da obnovi svoj autoritet i postane gospodar situacije. Da bismo pokušali razumjeti kako se to dogodilo, nužno je osvrnuti se na ulogu Komunističke partije i rukovodstva CNT-a.

Kontrarevolucija

Ponašanje španjolske Komunističke partije i Ujedinjene socijalističke partije Katalonije (PSUC) je više ocrtavalo najveće Staljinove interese, a ne najveće interese španjolske radničke klase. Odbijali su priznati da je izbila revolucija. Također, činili su sve što su mogli da uguše tu revoluciju za koju su se pretvarali da se nije ni dogodila. Zanimali su se za građanski rat tek toliko da obnove demokraciju u Španjolskoj. Da bismo razumijeli taj stav, moramo pogledati činjenice van Španjolske.

Staljin

Staljin je vjerovao da se iznad svega mora obraniti „socijalizam” u SSSR-u. Interes europske (i svjetske) radničke klase je morao zauzeti drugo mjesto u strategijskim interesima vladajuće birokracije Rusije. A oni su tridesetih godina dvadesetog stoljeća bili vrlo uplašeni. Hitler je došao na vlast 1933. godine i unatoč činjenici da Staljin nije želio svađu s Njemačkom (tri mjeseca nakon preuzimanja vlasti od strane nacista, Staljin je potpisao produženje njemačko-sovjetskog pakta iz 1926. godine) odnosi između te dvije zemlje postaju hladniji.

Staljin je strahovao da će se Britanija i Francuska dogovoriti sa Hitlerom i zbog toga ostaviti Rusiju otvorenu za napad. Vjerovao je da će ih zadovoljiti promatranje klanja Njemačke i Rusije iz sigurne udaljenosti. Kada bi zemlje postale iscrpljene, Britanija i Francuska bi se pojavile kao gospodari Europe.

Zbog toga je Staljin 1935. godine potpisao Pakt uzajamne pomoći sa Francuskom. Tu nije bilo obaveze uzajamne vojne pomoći. Za Francusku je to bio način za odstranjivanje preostalih veza između Njemačke i Rusije, a istovremeno i način da se natjera francusku Komunističku partiju da odbaci svoje protivljenje vladinom obrambenom programu.

Kako bi zaustavili nadilaženje razlika Britanije i Francuske sa Hitlerom, a na račun Sovjeta, u pokušaju da se osigura francusko-sovjetski pakt, kao i u pokušaju da se zaključe slični paktovi sa vladama drugih zemalja (prvenstveno Britanijom), bilo je najvažnije pojačati vladino neslaganje sa njemačkim ciljevima u istočnoj Europi. Zbog toga je i usvojena politika Narodnih frontova na Sedmom svjetskom kongresu Kominterne u kolovozu 1935. godine. To tijelo, poznato i kao Treća internacionala, okupilo je sve komunističke partije pod rusko vodstvo.

Narodni frontovi

Najvažniji cilj te politike je bio da se srednja klasa i neke gazde uvuku u široke antifašističke frontove. Zbog ostvarenja tog cilja, komunističke partije su odbacile revolucionarnu politiku. To je trebala biti borba za očuvanje buržoaske demokracije, a kako bi privukli republikanske i liberalne stranke srednje klase, radikalne pozicije nikada nisu usvojene.

Politika Narodnog fronta je bila vrlo uspješna. Početkom 1936. godine vlade Narodnih frontova su izabrane u Francuskoj i Španjolskoj. Programi tih vlada su bili prilično umjereni. U Španjolskoj je socijalistički prijedlog o nacionalizaciji zemlje odbačen zbog republikanske opozicije. Taj su Narodni front činili Republikanska unija, Socijalistička partija, POUM, Sindikalistička partija, nacionalisti Baskije i Katalonije (koji su smatrali da im desnica ugrožava autonomiju) i, naravno, Komunistička partija.

Kada je izbio građanski rat, Staljinove instrukcije su bile jasne. Svi naponi komunista moraju biti usmjereni na jedan zadatak: dobijanje pomoći Britanije i Francuske i nagovoriti ih da odbace svoju neutralnost. Dogovor o nenapadanju je potpisan 1936. godine s nadom da će zaustaviti produžetak sukoba. Staljin je vjerovao da će se, ukoliko Britanija i Francuska odbace tu politiku, građanski rat razviti u mnogo veći sukob (Njemačka i Italija su već pružale vojnu pomoć fašistima). Taj sukob, od kojega bi se Rusija distancirala, bi doveo sukobljene strane do točke međusobnog iscrpljenja i ruski vladari bi se pojavili kao novi gospodari Europe. Zbog toga su odbacivani revolucionarni aspekti građanskog rata i borba je prikazivana kao borba koja nema nikakvih drugih zahtjeva osim osnovnih demokratskih (što je, u stvari, i bila). U početku su staljinisti pričali o podizanju revolucije nakon što fašisti budu poraženi. Vrlo brzo su prestali i s tom praznom pričom.

Naravno, staljinistička (i komunistička) koncepcija socijalizma je prilično različita od anarhističke. Najbitnije u anarhizmu je da mase preuzimaju kontrolu i upravljaju društvom kroz sustav vijeća. Staljinistima socijalizam nalaže nacionalizaciju svega i prepuštanje upravljanja društvom državi, koja će biti vođena od strane Partije. Kontrola prelazi u ruke profesionalaca, tehnokrata i birokrata, koji počinju razvijati (svoje) osobne klasne interese. Čak i da su se staljinisti odlučili na borbu za „socijalizam” i dalje bi morali potkopavati anarhiste.

Politika udvaranja britanskoj i francuskoj vladajućoj klasi je od početka bila osuđena na propast, ne samo zbog njihove vojne nespremnosti, već i zbog njihovog razumijevanja da će, ukoliko se umiješaju u rat sa Hitlerom, sve strane (oni i nacisti) biti oslabljene i da će se zbog toga ojačati pozicija Rusije. Svo vrijeme do izbijanja Drugog svjetskog rata, Britanija je pokušavala postići dogovor s Hitlerom što bi mu otvorilo put da napadne Rusiju na istoku.

Mornarica

Aktivnosti mornarice, koja je ostala lojalna Republici, su nekoliko puta prekidane da se ne bi stavili u pitanje anglo-francuski interesi na Gibraltarskim vratima. Mornarica je bila vrlo uspješna u uznemiravanju Francuske baze u Maroku, ali su njihove aktivnosti zaustavljane da bi dvije strane sile bile sretne. U skladu s tim, republikanska vlada je odbila dati Maroku nezavisnost i tako Franca lišiti baze. Da su to učinili, stavili bi u pitanje britanske i francuske kolonijalne interese u sjevernoj Africi. Primjer španjolskog Maroka bi mogao dati slične ideje drugim nacijama. Čak je u jednom trenutku vlada ponudila predati vlast u Maroku Britaniji i Francuskoj u zamjenu za njihovu intervenciju.

Revolucija koja je izbila je bila krajnje nepogodna za komuniste. Bilo kakve šanse da pridobiju Britaniju i Francusku bile su smanjene činjenicom da je počela socijalna revolucija. Nije bilo ni govora da britanska i francuska ambasada interveniraju u korist revolucionara. Zbog toga je

revolucija morala biti sakrivena i eventualno ugušena. Snaga kolektiva i milicija je morala biti uništena.

Na početku građanskog rata bilo je 40.000 članova španjolske Komunističke partije. Normalno, postavlja se pitanje kako je tako mala organizacija mogla tako odlučno utjecati na tijek događaja i s vremenom postati dominantna grupa u Narodnom frontu.

U građenju svoje partije, komunisti su se naročito isticali u Kataloniji, srcu revolucije. Pokret kolektivizacije je ozbiljno uznemirio srednju klasu. Mali poslovi su prekinuti i svuda su se pripadnici srednje klase osjećali odbačenim jer su radnički komiteti preuzeli raspodjelu. Oni bi se rado vratili u svoje tradicionalne stranke, ali su ih vidjeli kao nesposobne u zaustavljanju kolektivističkog pokreta. Komunistička partija je izgledala kao jedina ozbiljna partija koja može zaštititi njihove posjede ili im ih čak vratiti iz ruku radnika. Jedan bivši komunist je to prokomentirao: „U Muriciji, kao i drugdje, vidio sam naše plakate i letke koji apeliraju na vlasnike trgovina da se priključe članstvu sa obećanjem apsolutne podrške privatnog vlasništva.”

Vrlo brzo

Članstvo Komunističke partije se povećalo vrlo brzo. Za nekoliko mjeseci od izbijanja rata, 76.000 seljaka koji posjeduju zemlju i seljaka zakupnika sa 15.485 pripadnika gradske srednje klase, se priključilo. Oni su u svojim slojevima utjecali na tisuće pripadnika srednje klase koji se nisu priključivali Partiji, ali su je simpatizirali. Kao sredstvo zaštite interesa građanske srednje klase u Kataloniji, komunisti su organizirali 18.000 trgovaca, obrtnika i malih proizvođača u organizaciju CEPCL. „Solidaridad Obrero” (Radnička solidarnost), novine CNT-a, su prokomentirali da su neki u tom tijelu „nepomirljivi poslodavci, okrutni protivnici rada”. Do ožujka 1937. godine Komunistička partija je imala 250.000 članova.

Poduzeli su još neke mjere da bi proširili svoj utjecaj. Samo četiri dana nakon vojnog udara, komunisti su se ujedinili sa socijalistima Katalonije kako bi osnovali PSUC. Lokalni UGT je potpao pod upravu PSUC-a. Vodeći članovi Socijalističke partije i UGT-a su ih napuštali i prelazili komunistima, neki čak i tajno. Mnogi članovi Socijalističke partije nisu vidjeli razliku između njihove linije i linije komunista: pobjeda u ratu pa tek onda revolucija, pomirljiv stav prema stranim silama, itd. Ali, zbog toga što su komunisti imali čvršći partijski aparat (pojačan iz Moskve), bili su u mogućnosti regrutirati nove članove na štetu socijalista. Mnogi su im se pridružili zbog njihove: „predanosti u prikupljanju članova, vrlo vještoj propagandi, organizatorskim sposobnostima i prestiža stečenog ruskim oružjem”.

Komunisti su uspostavili kontrolu nad JSU (Ujedinjena socijalistička omladina). Ta grupa je nastala stapanjem komunističkih i socijalističkih omladinskih organizacija. Imala je 50.000 članova i formirana pred izbijanje rata. Većina vodećih članova je napustila Socijalističku omladinu i prešla u komuniste, što je ovima omogućilo kontrolu nad ovom organizacijom.

Bilo bi pogrešno tvrditi da je kontrarevolucija rezultat isključivo politike i aktivnosti komunista. Republikanci i socijalisti su surađivali s njima. Republikanci, koji su izgubili svaku realnu bazu u masama, su se povukli i prepustili komunistima direktan posao suprotstavljanja socijalnoj revoluciji i obrani srednje klase. Čak se je i Largo Caballero, koji je postao premijer u kolovozu i jedno vrijeme bio lijevi socijalist i vođa UGT-a, izjasnio za formiranje vlade kojoj je „nužno žrtvovanje revolucionarnih težnji zbog pridobijanja naklonosti demokratskih snaga” i da se „španjolska vlada ne bori za socijalizam već demokraciju i ustavno zakonodavstvo”. Iako Caballero nije cijelo vrijeme surađivao s komunistima, bilo je mnogo onih u njegovoj partiji, čak i njegovih najbližih suradnika koji su radili na komunističkoj liniji, a protiv socijalne revolucije.

Također, nužno je reći da je sudjelovanje članova CNT-a u vladi pomoglo rast kontrarevolucije. Ušli su u Katalonsku vladu u rujnu (sjetimo se da je Katalonija bila poluautonomna) i nacionalnu vladu u studenom 1936. godine. Time ćemo se detaljnije baviti u sljedećem poglavlju, a za sada je dovoljno reći da je njihovo sudjelovanje dalo vladi kredibilitet u masama. Bili su ključan element u dokazivanju svijetu da je borba u Španjolskoj za uspostavljanje demokracije, da bi se ponovo izgradila uništena državna mašinerija i da bi se vlast i autoritet koji su bili u rukama naoružanih radnika vratili vladi. Sudjelovanje CNT-a je služilo da zaustavi mase i natjera ih da vjeruju da imaju oslonac u vladi i da je trebaju braniti.

Rusko oružje

Važna stvar je da je Komunistička partija upravljala kontrarevolucijom. Bili su jedini koji su shvatili „nužnost” kontrarevolucije i koji su je odlučili provesti. Mogućnost da je provedu su imali zbog prestiža koji je dolazio od činjenice da je Rusija bila jedina zemlja koja je slala veće količine oružja Republici (Meksiko je također slao pomoć, ali u malim količinama). Rusi nisu slali samo oružje već i vojne savjetnike i tehničare koji su postupno preuzeli rukovođenje ratom.

Staljinisti će vam reći da je Rusija osiguravala oružje od početka. To je laž. Staljin se u početku složio sa Paktom o neintervenciranju zbog straha od sukoba sa Zapadom. Prve količine oružja nisu stigle do listopada, a i kada su stigle to je bilo iz straha da će njemačko i talijansko oružje dati odlučujuću snagu fašistima. Pomoć je poslana „prikriveno i u pokušaju da se ograniči mogućnost miješanja Rusije u rat” (Krivicki u „In Stalin’s Secret Service”, Krivicki je bio Staljinov šef obavještajne službe za zapadnu Europu). Zbog tog straha od uključivanja u rat sa Njemačkom i Italijom, pomoć je ograničena na potpomaganje otpora do moguće intervencije Britanije i Francuske. Ta pomoć je morala biti plaćena — španjolske rezerve zlata su se preselile u Moskvu.

Komunisti su znali da će, ukoliko posegnu za kontrarevolucijom, primorati državu, da uz njihovu pomoć, vrati kontrolu nad vojskom i policijom. Nije bilo nikakve svrhe govoriti radnicima da se odreknu kolektivizacije i da odbace oružje, ukoliko ta kontrola ne bude uspostavljena. Sve države počivaju na upotrebi sile i zbog toga se uspješna revolucija može izvesti samo ukoliko su ljudi naoružani.

Zbog sovjetske pomoći, komunistima je bilo lako postići kontrolu nad oružanim snagama. To nije bilo samo zbog količine poslanog oružja, već i zbog činjenice da su Sovjeti bili glavni dobavljači ratnog materijala. Ministar mornarice i zrakoplovstva, Prieto, često se šalio na račun svog kabineta izjavljujući da je on „ministar ničega jer ga zrakoplovstvo ne sluša. Pravi ministar zrakoplovstva je ruski general Duglas”.

Militarizacija

Zbog te kontrole nad oružjem, komunisti su, podržani od drugih, proveli militarizaciju. Ponovno je izgrađena regularna vojska sa časnicima, jedinicama, salutiranjem i različitim plaćama. Milicijama koje su odbile staviti se pod zapovjedništvo Ministarstva rata (a mnoge milicije CNT-a i POUM-a su to odbile), prekinuta je isporuka oružja. Ostavljene su bez mogućnosti izbora.

Nova vojska je izgrađena pod komunističkom kontrolom. Znali su da se bez kontrole nad vojskom neće moći nadati kontroli nad antifašističkim taborom. Zbog toga što je Peti puk (najveća jedinica kontrolirana od staljinista) preuzela raspuštanje milicija, komunisti su preuzeli kontrolu nad pet od šest brigada nove vojske. Također, preuzeli su kontrolu nad Glavnim komesarijatom rata, koji je uspostavljen zbog postavljanja političke kontrole vojske putem političkih komesara. Pošto su većina od njih bili staljinisti, kontrolirali su politički materijal koji je dolazio na front. Anarhistički materijal je stalno zadržavan. Sve što su vojnici mogli čitati bile su laži Komunističke partije.

Nije ponovno izgrađena samo vojska već i policija, osobito omražena Civilna garda, koja je bila osnova represije nad CNT-om. Promijenjeno joj je samo ime u Nacionalna republička garda. Jurišna garda je ponovo uspostavljena i do početka prosinca je imala 28.000 regruta. Broj karabinjera, koji su bili graničari podređeni carini i pod kontrolom ministra financija Negrina (poznati simpatizer komunista), narastao je na 40.000. Prije rata bilo ih je samo 16.000 i to u cijeloj Španjolskoj. Negrinov zamjenik je razjasnio njihovu ulogu: „Vi ste čuvari države, a vizionari koji vjeruju da je kaotična situacija društvene nediscipline i bezobzirnosti dopustiva su u krivu, jer vojska naroda, sa vama karabinjeri, će znati kako to zaustaviti.”

Država je sama sebi dala monopol na nasilje. Radničke patrole koje su iznikle u srpnju su raspuštene. Radnicima je naređeno da predaju oružje, a oni koji su to odbili smatrani su fašistima. Pričalo se da je to oružje potrebno na frontu. Iako je bila istina da je oružje bilo potrebno na frontu, taj argument je korišten samo kao sredstvo za razoružavanje revolucionarnih radnika. Bilo je mnogo oružja pod kontrolom policije. George Orwell je to zapazio nakon 1. svibnja u Barceloni: „Anarhisti su bili na oprezu čak i ukoliko su predali oružje. PSUC je zadržao svoje i to je bilo ono što se dogodilo nakon završetka borbi. U međuvremenu, na ulici je bilo moguće vidjeti velike količine oružja koje je bilo potrebno na frontu, ali koje je bilo u posjedu „nepolitičke” policije u pozadini.” („Kataloniji u čast”).

Kontrarevolucija je zatim okrenuta protiv kolektiva. 7. siječnja 1937. godine objavljeno je raspuštanje radničkih komiteta za opskrbu. Distribuciju hrane je preuzeo GEPCI. To je dovelo do nestašica i gomilanja namirnica radi podizanja njihove cijene. Za to su okrivljeni kolektivi, ali je bilo dobro poznato da je hrana mogla biti osigurana ukoliko se netko učlani u PSUC.

Nacionalizacija

Krediti nisu davani onim radnim mjestima koja su odbila prihvatiti kontrolu vlade. Kao što je rečeno ranije, banke nisu preuzete pa je vlada imala veliku moć protiv radnika. Nacionalizacija velike industrije je provedena kako bi bila dovedena pod vladinu kontrolu. Tvrdili su da je to nužno za ratne napore. Tvrdili su da su kolektivi neučinkoviti i da je svako radno mjesto zabrinuto samo za svoj profit. Ne može se poreći da je bilo nekih problema sa bolje stojećim kolektivima. Ali CNT je zahtijevao koordinaciju kroz socijalizaciju pod kontrolom radnika. Da bi se to izvelo, svakom obliku privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju morao bi doći kraj. Naravno, komunisti to ne bi dozvolili jer je to prijetnja njihovoj cijenjenoj srednjoj klasi.

Na selu je kolektivizacija bila dozvoljena samo na zemlji fašista, a imanja onih koji su podržavali Republiku, morala su biti vraćena. Koliko daleko su komunisti bili spremni ići može ilustrirati invazija na Aragon. Obrambeni savjet Aragona je proglašen ilegalnim u kolovozu 1937. godine. Tu deklaraciju slijedila je invazija koju je vodila 11. divizija generala Listera (član PSUC-a). Po izjavi CNT-a, zemlja, oruđe za obradu zemlje, stoka i konji koji su bili konfiscirani od desničara, vraćeni su vlasnicima. U nekim selima su farme bile lišene sjemena za sisanje, dok je 600 članova CNT-a uhapšeno. Ukupno je 30% kolektiva uništeno i priprema za žetvu prekinuta. Kao što se može pretpostaviti ništa osim mržnje, ogorčenosti i gubljenja iluzija nije rezultiralo tom invazijom i represijom koja je slijedila. Seljaci su se počeli pitati za što su se borili. Gubljenje iluzija je, bez sumnje, utjecalo i na propast fronta par mjeseci kasnije. Slični napadi su izvedeni na kolektive u Levantu i Castilli.

To pokazuje dokle su „socijalisti” iz Komunističke partije bili spremni ići ispunjavajući Staljinove instrukcije. Još kobniji aspekt toga je bilo postojanje zatvora u Španjolskoj koji su pripadali sovjetskoj tajnoj policiji GPU (preteča KGB-a). Postojali su i u to nema sumnje. U prosincu 1936.

godine „Pravda” je objavila: „I u Kataloniji je počelo čišćenje od trockista i anarhosindikalista. Bit će vođeno istom snagom kojom je vođeno u SSSR-u.”

O aktivnostima GPU u Španjolskoj o čijem je uspostavljanju odluka donesena po hitnom postupku na konferenciji u Moskvi 14. rujna, Krivicki kaže: „GPU je imao svoje specijalne zatvore. Njihove jedinice su vršile ubojstva ili otmice. Ubijali su u skrovitim tamnicama i organizirali leteće odrede. Ministar pravde nije imao autoritet nad GPU. Bili su snaga ispred koje su drhtali i neki od najviših časnika Caballerove vlade. Izgledalo je kao da Sovjetski Savez želi zgrabiti lojalnu Španjolsku, iako je ona već bila u njihovom posjedu.” („In Stalin’s Secret Service”).

Cilj je bio eliminacija revolucionara. Svatko tko se usudio pričati o onome što se radilo, mogao je biti sljedeći koji će patiti. Nina, vođu POUM-a, ubio je GPU, kao i Camilla Bernerija, talijanskog anarhista koji je kritizirao vodstvo CNT-a. Berneri je objavljivao i novine „Guerra di Classe” koje su zagovarale revolucionarni rat protiv fašizma. Ubijen je od „socijalista” zbog njegovih čvrstih revolucionarnih stavova. U srpnju 1937. godine 60 članova CNT-a je „nestalo”, što je termin tada, a i sada, korišten za one ubijene od strane tajne policije, pojam koji su koristili diktatori Latinske Amerike.

Dva puta

Dakle, pojavila su se dva, uzajamno isključena, načina borbe protiv fašizma. Prvi je onaj staljinista i njihovih pomagača: odstupiti sa svog puta da bi primirili gazde u Engleskoj i Francuskoj i uzaludno se nadati da će isti intervenirati. Voditi građanski rat, rat protiv legitimnog rukovodstva Španjolske, dati policiji drugorazrednu ulogu, ugasiti plamen revolucionarne politike, vezati tisuće komada oružja u pozadini da bi se ugušio radnički pokret, uništiti kolektivizaciju i žrtvovati uspjehe radnika i seljaka zbog međunarodnih interesa Staljina.

Drugo viđenje je kako bi revolucionarni rat trebao biti vođen: učiniti revolucionarnu politiku glavnim oružjem, dati tvornice onima koji u njima rade, širiti propagandu u fašističkoj pozadini, dati seljacima pravi razlog da se bore protiv Franca, dokazati im da će im kolektivizacija donijeti dobro, a ne dozvoliti da žive u strahu od staljinističkog uništavanja kolektiva, dati zemlju seljacima i tako stvoriti bazu borbe koja će lišiti Franca mnogih vojnika koji su sinovi i kćeri seljaka.

Dati slobodu Maroku i organizirati ustanak protiv Franca, oduzelo bi mu glavni izvor zaliha i oružja. Apelirati direktno na europsku radničku klasu (čije vlade nisu imale interesa pomoći španjolskoj revoluciji). Apelirati na francuske radnike koji su 1937. godine ušli u drugu godinu nemira koji su započeli masovnim štrajkovima godinu ranije. Njihova akcija je mogla zaustaviti intervenciju Francuske i Britanije protiv revolucije.

Zaplijeniti rezerve zlata i oduzeti banke. Iskoristiti novac za kupovinu oružja, pobrinuti se da oružje ode na front, gdje je i najpotrebnije.

To su bile stvari koje je trebalo učiniti. Nisu bile osiguranje pobjede, ali su mogle zapaliti iskrnu koja se mogla proširiti Europom i tako razbiti izolaciju španjolske revolucije. Mogle su biti prekretnica za cijelu Europu, umjesto da Španjolska bude još jedna žrtva fašizma, a građanski rat predigra za krvavi svjetski rat.

Narodni front nije mogao izvesti te akcije jer je bio zasnovan na savezu klasa. Za radnike je bilo nužno preuzimanje potpune kontrole. To je bilo moguće, pogotovo u Kataloniji, gdje je regionalni kongres radničkih savjeta trebao uspostaviti radničku republiku. Taj primjer bi kasnije mogao biti ponavljan drugdje u Španjolskoj i mogao bi se voditi revolucionarni rat. Rat koji ne bi vratio komuniste, socijaliste ili republikance u vladu, već rat koji bi oslobodio mase.

Ali radnička klasa nije preuzela vlast. CNT, koji je bio u mogućnosti to učiniti, je to odbio. Okrenuli su se suradnji s drugima ili podržavali odluku za odlukom, potkopavajući revoluciju. Objektivno, vođe CNT-a i FAI-a su bile kontrarevolucionari. U situaciji dvojne vlasti, ili radnici odbacuju vladajuću klasu i preuzimaju vlast ili vladajuća klasa ponovo preuzima kontrolu. Ne postoji srednji put. CNT je suradnjom mogao ići samo jednim putem. Revolucija ne može biti izvedena napola. Radnička klasa se mora braniti ili je revolucija osuđena na propast. A zbog čega anarhisti nisu preuzeli vlast? Sada ćemo se vratiti na to.

Svježa revolucija

Kao što je već rečeno, anarhisti su protiv države. Svake države. Bilo da je liberalno-demokratska, monarhistička ili totalitarna. Anarhisti vide državu (vojska, policija, vlada, birokracija...) kao instituciju kroz koju vladajuća klasa održava kontrolu nad većinom stanovništva. Osnovno za anarhizam je vjerovanje da država mora biti uništena i zamijenjena sustavom zasnovanim na radničkim savjetima i savjetima zajednica. Delegati iz zajednice bi išli na regionalne savjete, koji bi slali delegate na nacionalne i, eventualno, međunarodne savjete. Delegati bi se biralo neposredno i sve veće odluke bi bile donošene na radničkim skupštinama.

Često ti savjeti nastaju spontano, ili kao oblik obrane. U početku bi nastajali iz štrajkačkih komiteta, ali se brzo mogu razviti u tijela na kojima bi moglo biti izgrađeno novo društvo. Ta ideja je ključna za anarhizam. Slobodno društvo ne može biti izgrađeno na starim strukturama, već moraju biti izgrađene nove, kroz koje će proizvođači biti direktno zastupljeni. Revolucija se ne događa kroz parlamente i vlade ili restrukturiranjem već postojeće državne strukture.

Savjeti i kolektivi koji su se pojavili u vrijeme građanskog rata, bili su struktura na kojoj je mogla biti izgrađena revolucija. No, za njih je bilo nužna povezanost na regionalnoj i nacionalnoj razini, kako bi vlast radnika i seljaka bila obranjena, vlast koja bi odbacila regionalnu i centralnu vladu u stranu. To bi značilo odbijanje podjele vlasti sa preostalim elementima vladajuće klase i to bi bio velik korak u provođenju revolucije.

CNT

CNT je odbio to učiniti. Nakon 19. srpnja, vodstvo sindikata u Kataloniji je bilo pozvano u ured Companisa, tadašnjeg premijera Katalonije. U osnovi, rekao im je kako oni kontroliraju regiju i da će im on biti vjeran sluga ukoliko preuzmu vlast. Odbili su taj prijedlog. Umjesto toga, pozvali su na osnivanje Centralnog komiteta antifašističkih milicija. To je bio prvi korak prema suradnji. Sve stranke, uključujući i republikance, bile su zastupljene u tom komitetu. Postojao uz katalonsku vladu. Centralni komitet je raspušten u rujnu 1936. godine kada je CNT ušao u vladu. U studenom, četiri člana CNT-a ulaze u nacionalnu vladu u Madridu. Dvojica od njih su bili i članovi FAI-a.

To je bilo daleko od onoga što je bilo objavljeno u informativnom biltenu CNT-FAI u rujnu 1936. godine. U tekstu „Uzaludnost vlade”, objavili su da će eksploatacija koja je u tijeku dovesti do „likvidacije buržoaske države koja će umrijeti od gušenja”. Njihovi članovi su se priključili vladi te iste države.

Naveli su nekoliko razloga za to. U biti, računali su na opozivanje argumenata u vezi Britanije i Francuske. Navedeno je da bi socijalna revolucija bila ugušena i da ubuduće ne bi dolazilo oružje od zapadnih sila (koje, zapravo, nikada nije ni dolazilo!). Odlučili su da je dobijanje rata i podizanje revolucije dvije različite stvari i da je dobijanje rata važnije. To je značilo suradnju u širokom antifašističkom frontu „...u pokušaju da se dobije rat i spasi naš narod i svijet, mi (CNT) smo spremni surađivati s bilo kim u upravljajućim strukturama, bilo da se ta struktura zove svijet ili vlada”. („CNT”, novine CNT-a u madridskoj regiji, 23. 10. 1936.)

Još jedan razlog koji su naveli je bio da bi ulaskom u vladu mogli konsolidirati postignute uspjehe. Mogli bi „regulirati politički život Španjolske, dajući legitimnost revolucionarnim komitetima” (Juan Lopez, ministar trgovine, anarhist). Postojao je čak i argument da je ulazak u vladu samo međunarodni ustupak i da će revolucija i dalje trajati pod plaštom legalne vlade.

Zbog toga je održavano antifašističko jedinstvo i sve što je prijetilo razdvajanjem bilo je ugušeno. Vlada je znala da je vrlo korisno imati predstavnike CNT-a i da je to dodatno sredstvo kontrole nad masama. Uglavnom, treba istaknuti da je odluku o ulasku u vladu donio Nacionalni komitet bez konzultacija sa širim članstvom. To je bio pravi prekid sa tradicijom. Nužnost djelovanja, izazvana manjkom vremena, bila je izgovor vodstva.

Svibanjski dani

Uloga CNT-a u vladi može biti jasno ilustrirana onime što je postalo poznato kao Svibanjski dani. U Barceloni su, 3. svibnja 1937. godine, tri teretna vozila puna policajaca, a koje je predvodio staljinist Salas (inače komesar javnog reda), pokušala osvojiti telefonsku centralu koju je kontrolirao zajednički komitet CNT-a i UGT-a još od početka rata. Cilj je bio od radnika nasilno preuzeti kontrolu nad zgradom i tako vratiti mogućnost provjere telefonskog sustava. Ovako su radnici bili u mogućnosti pratiti što se događa slušajući razgovore vladinih ministara. To je bio početak pokušaja vlade da okupira strateške točke u gradu i pripremi se za opći napad.

Policija je osvojila prvi kat zbog iznenadnog napada, ali nisu mogli dalje. Počelo je pucanje. Vijest se poput požara proširila i za par sati lokalni obrambeni komitete CNT-FAI-a su krenuli u akciju naoružavajući se i gradeći barikade. POUM je pomogao i uskoro su radnici kontrolirali veći dio grada. Vlada je kontrolirala samo centar koji je lako mogao biti osvojen.

I u drugim krajevima Katalonije su pokrenute akcije. Civilna garda je razoružana i uredi PSUC-a su okupirani iz „preventivnih razloga”. Prvu noć nije bilo pucanja i sljedeći dan su radnici širili barikade po predgrađu. Uključena je bila i Slobodarska omladina (FIJL). Radnici su bili spremni preuzeti kontrolu, ali je stiglo naređenje iz Centrale CNT -a kojim su zabranjene sve akcije i radnicima je naređeno napuštanje barikada.

Vođe CNT-a su pokrenuli pregovore s vladom, što je rezultiralo time da su vladine snage dobile na vremenu da utvrde zgrade, te okupiraju katedralu. Cijeli utorak (4. svibnja) je Regionalni komitet CNT-a apelirao preko megafona da se barikade uklone i da se radnici vrate na posao. Za to vrijeme su pregovori nastavljeni, a u Centralu CNT-a su stizali apeli drugih radničkih centara koji su bili napadani. Vladini ministri iz CNT-a su ponovno zvali iz Valencije (gde se u to vrijeme nalazila centralna vlada) tražili da se nastavi sa apelima radnicima o napuštanju barikada.

Pregovori su nastavljeni bez rezultata zbog zahtjeva vlade za kontrolom nad telefonskom centralom. Radnicima je naređeno da napuste barikade, što, na sreću, nisu napravili. U četvrtak (6. svibnja) zgrada je ispražnjena i PSUC je preuzima. Isti dan PSUC je preuzeo i željezničku stanicu, koju je prije toga također kontrolirao CNT. Slične stvari su se događale u cijeloj Kataloniji.

U petak je 5.000 članova Jurišne garde stiglo iz Valencije. Nasilje koje je sljedilo bilo je nezamislivo. Svibanjski dani su ostavili 500 mrtvih i 1.100 ranjenih. Još stotine su ubijene tijekom „čišćenja” sljedećih nekoliko tjedana.

U svibnju je kontrola nad javnim redom u Kataloniji prebačena u Valenciju, čime je katalonska autonomija prestala postojati. Nakon svibnja, članovi CNT-a gube ministarska mjesta, zajedno sa Caballerom. Nova vlada je bila pod čistom staljinističkom kontrolom. Ministri su poslužili svrsi i više nisu bili potrebni. Kontrarevolucija je ozbiljno izbila nakon svibnja, dekretima koji su potkopavali revolucionarne komitete. To je bilo moguće jer je kičma revolucije, radnici Katalonije, bila slomljena.

Durrutijevi prijatelji

Tijekom Svibanjskih dana pojavila se alternativa politici Nacionalnog komiteta CNT-a, u obliku Durrutijevih prijatelja (DP). Ta grupa je osnovana u ožujku 1937. godine i sastojala se od militantata CNT-a koji su se protivili politici militarizacije milicija. Uzeli su ime Duruttija koji je vodio milicije Aragona i branio socijalnu revoluciju do kraja. Kada su mu iz CNT-a rekli da će stupiti u vladu kako bi legalizirali dostignuća revolucije, odgovorio je: „Kada radnici uzimaju od buržoazije, kada napadnu strano vlasništvo, kada je javni red u rukama radnika, kada su milicije kontrolirane od sindikata, kada je, zapravo, u tijeku proces stvaranja revolucije od dna prema vrhu, kako je moguće tome dati legalnu osnovu?”

U ožujku je Jaime Balius, jedan od vodećih militantata DP-a, rekao: „Mi, anarhisti, smo došli do granice ustupaka... nema ni koraka nazad. Trenutak je za akciju. Spasimo revoluciju. Ukoliko se nastavimo odricati naših pozicija, nema sumnje da ćemo za kratko vrijeme biti uništeni. To je osnovni razlog zbog čega je nužno razviti novu organizaciju u našem pokretu.”

Pod tim novim pravcem podrazumijevao se kraj apolitičnosti anarhizma. „Za pobjedu nad Francom, moramo srušiti buržoaziju i njene staljinističke i socijalističke saveznike. Kapitalistička država mora biti potpuno uništena i mora biti uspostavljena radnička vlast koja će se zasnivati na radničkim komitetima širokog spektra. Apolitični anarhizam je propao.” Tijekom Svibanjskih dana su pozivali na uspostavljanje Revolucionarne hunte. Pozvali su na razoružanje policije, socijalizaciju ekonomije, raspuštanje političkih partija koje su se okrenule protiv radničke klase. U stvari, pozivali su na radničku vlast. Pozvali su radnike da ostanu na barikadama još dok su imali kontrolu nad Katalonijom. U četvrtak, 6. svibnja, regionalni komitet CNT-a objavio je izjavu u kojoj se odriče DP-a kao „agenta provokatora”. Istog dana su i DP objavili letak koji je sadržavao napad na vodstvo CNT-a i isticao da je revolucionarana šansa propuštena. DP su izbačeni iz CNT-a krajem svibnja. Njihove urede je preuzela policija i njihove organizacije su proglašene nezakonitim.

Hunta

Možemo biti iznenađeni idejom da anarhisti pozivaju na huntu. Što to znači? U brošuri „Prema svježoj revoluciji”, objavljenoj sredinom 1938. godine, DP objašnjavaju kakva bi to hunta trebala biti. Opisali su je kao slabu varijaciju anarhizma. „To tijelo bi bilo organizirano na sljedeći način: članovi Revolucionarne hunte će biti izabrani demokratskim glasanjem u sindikalnim organizacijama. Mora biti uračunat i određen broj drugova koji su na frontu. Ti drugovi moraju imati pravo biti predstavljeni. Funkcije moraju biti redovno podložne reizborima, kako bi se onemogućilo da ih bilo tko prigrabi za sebe. Skupštine sindikata će vršiti kontrolu nad aktivnostima hunte.”

To ne bi bila samo izabrana grupa vođa, već demokratska institucija kroz koju bi radnici mogli upravljati društvom i završiti revoluciju. Tu ne bi bilo predstavnika organizacija neradničke klase ili političkih stranaka. To je bilo znatno drugačije od Lenjinove ideje diktature proleterijata (čitaj Partije) koja je imala tragične posljedice u Rusiji.

DP su prekinuli sa tradicionalnom apolitičnošću CNT-a. Shvaćali su da državna vlast neće nestati, već da je treba uništiti i zamijeniti radničkim savjetima. Prihvaćali su stav da su revolucije totalitarne ukoliko se „...dogodi da se različiti aspekti revolucije bave naprednim stvarima, ali sa pretpostavkom da je klasa koja predstavlja novi poredak najodgovornija”.

Razumjeli su mane sindikalizma. Ipak, nisu se odricali militantnosti CNT-a i njihove ideje da će široke mase doslovno srušiti kapitalizam i staviti radničke i seljačke kolektive na njegovo mjesto. Članovi CNT-a su se herojski borili u milicijama i svojom hrabrošću su mnoge zadivili.

CNT zbog svoje apolitičnosti, a nakon što su tvornice i zemlja osvojeni, nije znao što dalje. Za njih je država trebala umrijeti „prirodnom smrću”. To se nije dogodilo. Unatoč velikim idejama CNT-a o tome kako će anarhističko društvo izgledati i shvaćanju potrebe same radničke klase da podigne revoluciju, nisu mogli povezati revolucionarnu situaciju i cilj slobodnog komunizma. Kao što su DP rekli: „Oni (CNT) nemaju konkretan program. Nemaju ideju kuda idu. Imaju dosta lijepih riječi, ali kada je sve rečeno i napravljeno ne znaju što učiniti sa masama radnika i kako uobličiti narodni pokret.” Držali su da CNT može „uskočiti na rukovodeće mjesto u državi i izvršiti nekoliko državnih udara, a sve je to stari model i kaotično”.

CNT to nije razumio. Zauzeli su stav demokratske suradnje ili „anarhističke diktature”. Garcia Oliver, jedan od ministara CNT-a i član FAI-a, je rekao: „CNT i FAI su se odlučili za suradnju, odričući se revolucionarnog totalitarizma koji vodi do povezivanja revolucije sa anarhistima i diktaturom konfederacije.” Bojali su se preuzimanja uzdi. Ali, to nije bilo pitanje nametanja „anarhističke diktature”, već stvaranja novih institucija kroz koje bi revolucionarne mase obranile svoju vlast. Sindikalizam nije to mogao uvidjeti jer je vjerovao da su sindikati (tj. CNT) struktura na kojoj treba biti izgrađeno novo društvo.

Zbog toga jer država nije umrla, CNT je osjetio potrebu sudjelovati u njoj kako bi imao određenu kontrolu. Završili su zaključkom da je to bio jedini način za nešto reći. Išli su čak toliko daleko da su neke hajke koje su pokrenuli bile rezultat njihove potrebe da opravdaju svoje sudjelovanje. Primjerice: „Danas vlada kao instrument koji kontroliraju organi države, ne predstavlja tijelo koje djeluje društvo na klase. Oboje će još manje ugnjetavati društvo jer su se u njih uključili članovi CNT-a.” („Solidaridad Obrero” studeni 1936.)

Alternativa

DP su bili izraz opozicije takvom mišljenju. Ne samo u njihovim novinama „Prijatelji naroda”, već i u bezbroj lokalnih publikacija CNT-a, pa čak i UGT-a, POUM-a i Slobodarske omladine, mogla se pronaći takva opozicija. Ipak, treba reći da se taj izraz nezadovoljstva pojavio prekasno. DP nisu imali dovoljno vremena za uvjeriti mase u ispravnost svojih pozicija. Shvatili su potrebu pregrupiranja da bi preuzeli vodstvo CNT-om. „Avangarda, tj. revolucionarni militanti i Durutijevi prijatelji, POUM i Omladina, moraju se pregrupirati da bi izgradili program proleterskih revolucionara.”

Iz ovoga je vidljivo prepoznavanje potrebe revolucionarne manjine da se organizira i osigura vodstvo masama. Ne klasično vodstvo, već vodstvo ideja. To je prepoznavanje onoga što je pogrešno i onoga što bi trebalo napraviti. Da DP nisu vidjeli sebe kao „sveznajuće vođe” jasno je iz njihovog prijedloga za stvaranje Hunte.

Španjolska revolucija se nije odrekla anarhizma. Ako ništa drugo, barem je znatno prije Poljske, Čehoslovačke ili Mađarske ukazala na propast staljinizma i državnog kapitalizma Rusije. Aktivnosti staljinista su bile daleko od onoga što bi pravi socijalisti trebali raditi.

S druge strane, mase anarhista su se bacile u borbu protiv fašizma i njegovog uzroka — kapitalizma. Na nesreću, revolucija nije bila potpuna, vođe CNT-a su je zaustavile. Zapravo, njihovo ponašanje pokazuje učinak koji vlast može imati čak i nad onima koji se zaklinju anarhizmom. Španjolska je dala važnu lekciju anarhistima. Pokazala je mane sindikalizma, potrebu za političkim anarhizmom i potrebu za anarhističkom političkom organizacijom. Moramo shvatiti da država i politička vlast ne umiru. One moraju biti uništene.

Iznad svega, Španjolska je pokazala što obični ljudi mogu učiniti u pravim uvjetima. Sljedeći put kada vam netko kaže da su radnici glupi i da ne bi mogli preuzeti upravljanje društvom, spo-

menite Španjolsku. Objasnite što su radnici i seljaci (od kojih su mnogi bili nepismeni) napravili. Recite im da je anarhizam moguć.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Eddie Conlon
Španjolski građanski rat
Anarhizam u akciji

<http://www.stocitas.org/spanjolski-g-rat.htm>
Naslov originala Eddie Conlon: The Spanish Civil War: Anarchism in Action

anarhisticka-biblioteka.net